Potchefstroomse Universiteit
vir Christelike Hoër Onderwys

Vaaldriehoekkampus

Die impak van militêre aktiwiteite op die Vaaldriehoekse samelewing in die tydperk 1974-1994

Deur

Stephanus Markus Fourie

Proefskrif vir die graad Doctor Philosophiae in die vakgroep geskiedenis in die Skool vir Basiese Wetenskappe, Fakuiteit Vaaldriehoek van die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys

Promotor: Prof. J.W.N. Tempelhoff

Vanderbijlpark

2002

BEDANKINGS

Ek wil my dank uitspreek teenoor almal wat my tydens hierdie studie ondersteun en bygestaan het.

- My ouers, John en Bettie Fourie.
- Prof. J.W.N Tempelhoff.
- Die dames van die Vaal Teknorama.
- Bertus Cilliers, argivaris van die Krygkor argiefbewaarplek.
- Die personeel van die Direktoraat Dokumentasie Diens van die SANW.
- Die dames van die Polisie argiefbewaarplek.
- Die dames van die Suid-Afrikaanse Nasionale Museum vir Krygsgeskiedenis argiefbewaarplek.
- Die personeel van die Rand Water argiefbewaarplek.
- Die personeel van die Transvaalse argiefbewaarplek.
- Die personeel van die Vereeniging Biblioteek.
- Lt. kol. J. C. Zelie en my kamerade van Vereeniging Kommando.
- Lede van die Suid-Afrikaanse Polisie Diens.
- Mnr. J. Janse van Rensburg en personeel van Hoërskool Drie Riviere.
- Dr. I. Esterhuizen, mev. M. Botes en P. H. Niehaus wat die proefleeswerk gedoen het.

Alle eer aan die Skepper met se wie se krag en leiding hierdie werk voltooi is.

SM Fourie
Vanderbijlpark
November 2002

POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT VIR CHO
2003 -05- 16
VAALDRIEHOEKKAMPUS

OPSOMMING

DIE IMPAK VAN MILITÊRE AKTIWITEITE OP DIE VAALDRIEHOEKSE SAMELEWING IN DIE TYDPERK 1974-1994

Die Vaaldriehoek was vanweë sy waterbronne, nywerhede en bevolkingsamestelling van strategiese betekenis gedurende die tydperk 1974-1994 en is derhalwe vir militêre doeleindes as 'n A-teikengebied geklassifiseer. Verskillende vyandelike aksies soos sabotasie, mobilisasie van die swart bevolking en terreur is in dié streek deur swart militêre organisasies onderneem. Vaaldriehoekse regimente, kommando's, Groep 17 en die polisie het die streek beskerm en ook grensdiens verrig. Die vloot en lugmag het ook 'n rol in die beskerming van die streek gespeel. Die uitbreek van onluste op 3 September 1984 in die Vaaldriehoek het meegebring dat die weermag tot 1994 verskillende operasies in die Vaaldriehoek geloods het.

Die Vaaldriehoekse publiek is teen die 'totale aanslag' gemobiliseer. Mense is tydens openbare feesdae, vergaderings en byeenkomste oor die aanslag ingelig. Ander meganismes van mobilisasie was tentoonstellings, beriggewing in die plaaslike pers, films en die skepping van heldeakkers. Daar was verskillende pogings tot weerbaarheid. Die veiligheidsmagte het skietopleiding vir die publiek aangebied. Die jeug is deur middel van kadette en veldskole weerbaar gemaak. Vaaldriehoekse dorpe het oor goed uitgewerkte noodplanne beskik, terwyl burgerlike beskermingsoefeninge gereeld gehou is.

Die Vaaldriehoek het die verdedigingspoging op verskillende wyses ondersteun. Grenspakkies en inburgeringspogings is in verskillende dorpe georganiseer. Die Suiderkruisfonds en Transvaalse Vroue Landbou-unie was ook in die Vaaldriehoek aktief. Vaaldriehoekse fabrieke het 'n belangrike aandeel in die ontwikkeling en vervaardiging van wapentuig gehad. ISCOR het byvoorbeeld

loop- en pantserstaal vervaardig terwyl USCO en DORBYL onderdele van die G5- en G6-kanon vervaardig, het. Heelwat ander fabrieke het kleiner onderdele vir 'n verskeidenheid wapentuig vervaardig.

Militêre aktiwiteite het 'n duidelike impak op die Vaaldriehoek gehad. Gevalle van post-traumatiese stres het in die Vaaldriehoek voorgekom terwyl heelwat Vaaldriehoekers ook gesneuwel het. Die aftakeling van militêre aktiwiteite ná 1990 het tot moedeloosheid onder die blanke bevolking aanleiding gegee. Onsekerheid oor die toekoms het weer tot die mobilisasie van regses in dié streek gelei. Afskaling van wapenproduksie het tot werkloosheid gelei. Die Boipatong-slagting van 1992 het tot die ontslag van hoë offisiere bygedra.

ABSTRACT

THE IMPACT OF MILITARY ACTIVITIES ON THE VAAL TRIANGLE COMMUNITY IN THE PERIOD 1974-1994

The Vaal Triangle was, on account of its water resources, industries and population structure of strategic importance and classified as an A-target area. Sabotage, mobilisation of the black population and acts of terror were undertaken in this region by black military organisations. Regiments, commandos, Group 17 and the police of the Vaal Triangle protected this region and did border duty. The navy and air force also played a role. The unrest of 3 September 1984 in the Vaal Triangle led to military operations being conducted up to 1994.

The public of the Vaal Triangle was mobilised in order to counteract the 'total onslaught'. People were briefed at events like national holidays, meetings and gatherings. Additional mechanisms of mobilisation were exhibitions, reports in local newspapers, films and heroe's acres. There were also attempts at preparedness. The security forces trained the public to shoot. Youth preparedness included cadets and veld schools. Towns of the Vaal Triangle had well worked out emergency planning while civil defence exercises were held regularly.

The Vaal Triangle supported the defence effort in various ways. Parcels for the troops on the border and demobilisation attempts were undertaken in the different towns. The Southern Cross Fund and the Transvaal Agricultural Women's Union were also active in this region. Vaal Triangle factories played an important part in the development and manufacture of weapons. ISCOR manufactured barrel steel and armoured plating while USCO and DORBYL manufactured parts for the G-5 and G-6 guns. Other factories manufactured smaller parts for various weapons.

Military activities had a clear impact on the Vaal Triangle. Cases of post-traumatic stress occurred, while many soldiers from the Vaal Triangle died during military service. The dismantling of military activities since 1990 led to defeatism amongst the white population. Uncertainty led to support for the right wing. The downsizing of weapon production, in turn led to unemployment. The Boipatong massacre of 1992 resulted in the discharge of a number of senior officers.

ZUSAMMENFASSUNG

DER EINFLUSS VON MILITÄRISCHEN AKTIVITÄTEN AUF DER GEMEINSCHAFT DES VAALDREIECKS IN DEM ZEITRAUM 1974-1994

Das Vaaldreieck war wegen seine Wasseranlagen, Industrien und die zusammenstellung seiner Bevölkerung von strategischem Wert und war deswegen als sogenanntes A-Angriffsgebiet bezeichnet worden. Verschiedene Aktionen sind damals in dem Vaaldreieck unternommen worden wie Sabotage, Mobilisierung der schwarzen Bevölkerung und Terror von schwarzen militärischen Bewegungen. Regimenter, Wehrkommandoeinheiten und die Gruppe 17 hat den Vaaldreieck beschütz und war auch auf der Grenze Namibias tätig. Die Kriegsmarine und Luftwaffe spielte auch eine Rolle in diesem Gebiet. Die Unruhen vom 3 September 1984 hat militärische Operationen im Vaaldreieck bis 1994 zur Folge gehabt.

Das Publikum des Vaaldreiecks war gegen den 'Totalen Anschlag' mobilisiert worden. Die weisse Bevölkerung ist während Volksfesttage, Versammlungen und Treffen aufgeklärt worden. Andere Mechanismen der Mobilisierung waren Austellungen, Berichte in der Presse, Filmen und Heldengedenkstätten. Es gab auch Versuche die Bevölkerung wehrhaft zu machen. Die Sicherheitskräfte haben das Publikum ausgebildet um schiessen zu können. Die Jugend hat Schulkadetten und Feldschulen mitgemacht. Die Städte waren gut auf Anschläge vorbereitet und es gab regelmässige Übungen.

Das Vaaldreieck hat die Sicherheitskräfte auf verschiedene Arten unterstütz. Päckchen sind für die Soldaten an der Grenze vorbereitet worden während zurückgekehrte Soldaten geholfen worden sind um wieder im zivilen Leben einzupassen. Der "Southern Cross Fund" und die "Transvaal Woman's Agricultural Union" waren auch im Vaaldreieck aktiv. Fabriken im Vaaldreieck

spielten eine wichtige Rolle in der Entwicklung und Herstellung von Waffen. ISCOR schuff zum Beispiel Laufstahl und Panzerstahl während USCO und DORBYL unterteile der G5 und G6 Kanone anfertigen. Andere Fabriken machten kleinere unterteile von verschiedenen Waffentypen.

Militärische Aktivitäten hatte einen deutlichen Einfluss im Vaaldreieck. Es gab auch Fälle von post-traumatischem Stress. Viele Soldaten aus dem Vaaldreieck sind auch während militärischem Dienst umgekommen. Der Abbruch militärischen Aktivitäten seit 1990 führte zu einer Niedergeschlagenheit unter der weissen Bevölkerung. Unsicherheit hat auf der anderen Seite die Rechten gestärkt. Die Einstelling von Waffenproduktion verursachte Arbeitslosigkeit. Der Boipatong Massaker von 1992 führte zu der Entlassung höhere Offiziere.

INHOUDSOPGAWE

BEGRIPPE, WOORDBEPALINGS EN AFKORTINGS xviii
KAARTE xxiii
DIAGRAMME xxiii
TABELLE xxiii
ADVERTENSIES xxiv
PAMFLETTE xxiv
TEKENINGE xxiv
SERTIFIKATE xxv
STROKIESPRENTE xxv
ILLUSTRASIES xxv

INLEIDING 1

AFDELING A: VERDEDIGING VAN DIE VAALDRIEHOEK

HOOFSTUK 1 10
DIE STRATEGIESE BELANGRIKHEID VAN DIE VAALDRIEHOEK 10
1.1 INLEIDING 10
1.2 'n BEKENDSTELLING AAN DIE VAALDRIEHOEK 11
1.3 DIE YSTER- EN STAALNYWERHEDE VAN DIE VAALDRIEHOEK 12
1.4 DIE VAALDRIEHOEK AS ENERGIEPRODUSENT 14
1.4.1 STEENKOOL 15
1.4.2 BRANDSTOFVERVAARDIGING 16
1.4.3 KRAGSTASIES 16
1.4.4 DIE BETEKENIS VAN DIE VAALDRIEHOEK AS ENERGIEPRODUSENT 20
1.5 DIE INFRASTRUKTUUR VAN DIE VAALDRIEHOEK 21
1.5.1 WATERBRONNE 21
1.5.2 LUGVAART 23
1.5.3 SPOORVERBINDINGS 26
1.5.4 PADVERBINDINGS 27

1.5.5 PYPLEIDINGS....29
1.5.6 TELEKOMMUNIKASIE....29
1.6 NASIONALE SLEUTELPUNTE (NSP'e)....31
1.7 SAMEVATTING....34

HOOFSTUK 2....36
DIE AANSLAG OP DIE VAALDRIEHOEK....36
2.1 INLEIDING....36
2.2 DIE VAALDRIEHOEK TEEN DIE AGTERGROND VAN 'n KONVENSIONELE AANSLAG....37
2.3 DIE ROL VAN SHARPEVILLE IN DIE GEWAPENDE STRYD....39
2.4 DIE AKTIWITEITE VAN *UMKHONTO WE SIZWE* (MK) IN DIE VAALDRIEHOEK....41
2.4.1 DIE KONSEP VAN *PEOPLE'S WAR*....43
2.4.2 OPERASIONELE OPTREDE VAN MK....48
2.4.3 DIE SASOL-OPERASIE....50
2.4.4 MK-BEDRYWIGHEDE NA DIE OPSKORTING VAN DIE GEWAPENDE STRYD....54
2.5 DIE AKTIWITEITE VAN DIE *AZANIAN PEOPLE'S LIBERATION ARMY* (APLA) IN DIE VAALDRIEHOEK....57
2.5.1 APLA-OPERASIES IN DIE VAALDRIEHOEK....59
2.6 VOORVALLE VAN TERRORISME IN DIE VAALDRIEHOEK....62
2.7 DIE VIND VAN WAPENOPSLAGPLEKKE EN GEVAARLIKE WAPENS....66
2.8 SAMEVATTING....68

HOOFSTUK 3....69
DIE VERSKILLENDE MILITÊRE EENHEDE IN DIE VAALDRIEHOEK....69
3.1 INLEIDING....69
3.2 DIE ORGANISASIE VAN DIE SUID-AFRIKAANSE WEERMAG OP STREEKSVLAK....69
3.3 DIE VERSKILLENDE KOMMANDO'S IN DIE VAALDRIEHOEK....72
3.3.1 VEREENIGING KOMMANDO....74
3.3.2 MEYERTON KOMMANDO....76
3.3.3 SASOL KOMMANDO....78
3.3.4 VAAL KOMMANDO....79
3.3.5 PARYS KOMMANDO....81

3.3.6 INDUSTRIËLE KOMMANDO'S 82
3.4 DIE REGIMENTE VAN DIE VAALDRIEHOEK 84
3.4.1 REGIMENT VAALRIVIER (RVR) 84
3.4.2 REGIMENT OVERVAAL (ROV) 86
3.4.3 REGIMENT VANDERBIJLPARK (RVB) 88
3.4.4 REGIMENT SASOLBURG (RSB) 90
3.5 FORMASIEHOOFKWARTIERE IN DIE VAALDRIEHOEK 93
3.5.1 73 GEMOTORISEERDE BRIGADE 93
3.5.2 GROEP 17 94
3.6 ANDER LEËREENHEDE IN DIE VAALDRIEHOEK 97
3.7 DIE SUID-AFRIKAANSE VLOOT 98
3.8 DIE SUID-AFRIKAANSE LUGMAG 99
3.9 DIE SUID-AFRIKAANSE POLISIE AS PARAMILITÊRE MAG 100
3.9.1 DIE ONLUSTE-EENHEID 101
3.9.2 DIE AFDELING BINNELANDSE STABILITEIT (ABS) 103
3.10 SAMEVATTING 104

HOOFSTUK 4 106
AKTIWITEITE VAN DIE VAALDRIEHOEKSE VEILIGHEIDSMAGTE 106
4.1 INLEIDING 106
4.2 OEFENINGE EN OPLEIDINGSKAMPE 107
4.3 GRENSDIENS 111
4.3.1 RHODESIË 113
4.3.2 NAMIBIË 113
4.3.3 SOUTPANSBERG MILITÊRE GEBIED (SMG) 117
4.4 DIE IMPAK VAN DIE SEPTEMBER-1984 ONLUSTE OP MILITÊRE OPTREDE 117
4.4.1 DIE AFKONDIGING VAN DIE NOODTOESTAND 118
4.4.2 TEENREWOLUSIONÊRE OPTREDE 121
4.4.3 DIE IMPAK VAN DIE *TOWNSHIP-OORLOG* OP MILITÊRE AKTIWITEITE 125
4.4.4 DIE STIG VAN STEUNPUNTE 131
4.4.5 KRITIEK OP DIE VEILIGHEIDSMAGTE NA 1990 132
4.5 MILITÊRE OPERASIES IN DIE VAALDRIEHOEK 133
4.5.1 OORSIG VAN MILITÊRE OPERASIES VOOR 1984 135
4.5.2 OPERASIE PALMIET(1984) 137

4.5.3 OPERASIE WAGHOND(1990) 138
4.5.4 OPERASIE SKILDWAG(1991) 139
4.5.5 OPERASIE DONDERSLAG(1991) 140
4.5.6 OPERASIE YSTERVUIS EN OPERASIE BLITS(1991) 141
4.5.7 OPERASIE WAKKERSIT(1991) 141
4.5.8 DIE EIKENHOF VOORVAL(1993) 142
4.5.9 OPERASIE JETA EN LUNO(1993) 143
4.5.10 DIE WATERDAL KRISIS(1994) 143
4.5.11 OPERASIE JAMBU(1994) 144
4.5.12 KOVERTE OPERASIES 145
4.6 MEDALJE-PARADES 147
4.7 SAMEVATTING 151

AFDELING B: MOBILISERING IN DIE VAALDRIEHOEK

HOOFSTUK 5 152
DIE BEWUSMAKING VAN DIE VAALDRIEHOEKSE GEMEENSKAP VAN DIE MILITÊRE AANSLAG 152
5.1 INLEIDING 152
5.2 FEESDAE 153
5.3 DIE ROL VAN VERSKILLENDE ORGANISASIES 155
5.3.1 DIE RAPPORTRYERS 156
5.3.2 VROUE-ORGANISASIES 158
5.3.3 LANDBOU-ORGANISASIES 162
5.3.4 SAKE-ORGANISASIES 163
5.3.5 POLITIEKE VERGADERINGS 165
5.3.6 ANDER GELEENTHEDE 167
5.4 SAMEVATTING 170

HOOFSTUK 6 171
DIE MEGANISMES WAARDEUR DIE VAALDRIEHOEKSE PUBLIEK GEMOBILISEER IS 171
6.1 INLEIDING 171
6.2 TENTOONSTELLINGS 172

6.3 DIE MEDIA 176
6.3.1 DIE PLAASLIKE PERS 177
6.3.2 RADIO- EN TELEVISIE 180
6.3.3 FILMS EN TELEVISIEREEKSE 181
6.4 VERMAAK 185
6.5 MILITÊRE DEURMARSE 188
6.6 WERWING 189
6.7 HELDEVERERING 191
6.7.1 GEDENKDIENSTE TER NAGEDAGTENIS VAN DIE GESNEUWELDES 191
6.7.2 HELDEAKKERS EN GEDENKNAALDE IN DIE VAALDRIEHOEK 194
6.8 SAMEVATTING 196

AFDELING C: WEERBAARHEID

HOOFSTUK 7 197
WEERBAARHEIDSPOGINGS IN DIE VAALDRIEHOEK 197
7.1 INLEIDING 197
7.2 DIE NOODSAAKLIKHIED VIR PARAATHEID IN DIE VAALDRIEHOEK 198
7.3 RADIOVERBINDING TUSSEN VAALDRIEHOEKSE DORPE 199
7.4 DIE ROL VAN VAALDRIEHOEKSE VROUE IN DIE WEERBAARHEIDSPROSES 199
7.4.1 DIE VROU AS ONDERSTEUNER 200
7.4.2 DIE VROUEPARAATHEIDSFRONT 203
7.4.3 OPLEIDING VAN VAALDRIEHOEKSE VROUE BY DIE VROUELEËRKOLLEGE 204
7.4.4 VROUE IN VAALDRIEHOEKSE KOMMANDOS 205
7.5 SKIETOPLEIDING 206
7.6 DIE SEKURITEITSWESE 207
7.7 BUURTWAGTE 209
7.8 HUIS-EN-HAARD-BESKERMING 212
7.8.1 LANDELIKE BEVEILIGING 213
7.8.2 VOORBEREIDINGS VIR DIE 1994 VERKIESING 216
7.9 SAMEVATTING 218

HOOFSTUK 8 220
DIE WEERBAARMAKING VAN DIE VAALDRIEHOEKSE JEUG 220
8.1 INLEIDING 220
8.2 JEUGWEERBAARHEID 221
8.2.1 PRAATJIES OOR JEUGWEERBAARHEID 221
8.2.2 NOODPLANNE BY SKOLE 223
8.2.3 WEERBAARHEIDSDAE 225
8.2.4 VELDSKOLE 226
8.2.5 BESOEKE AAN MILITÊRE BASISSE BUITE DIE VAALDRIEHOEK 227
8.3 JEUGORGANISASIES 228
8.3.1 DIE VOORTREKKERS 228
8.3.1 DIE *BOYS BRIGADE* 231
8.4 SKOOLKADETTE 232
8.4.1 DIE VERGESTALTING VAN KADETTE BY VAALDRIEHOEKSE HOËRSKOLE 233
8.4.2 KADETPARADES 236
8.4.3 PRESTASIES VAN VAALDRIEHOEKSE KADETTE 238
8.4.4 OPTREDES VAN KADETORKESTE 239
8.4.5 KADETKAMPE 239
8.5 DIE VLOOTKADETTE 241
8.6 KLEUTERSKOLE 244
8.7 DIE BEVEILIGING VAN SKOLE 246
8.8 SAMEVATTING 247

HOOFSTUK 9 248
BURGERLIKE BESKERMING IN DIE VAALDRIEHOEK 248
9.1 INLEIDING 248
9.2 BURGERLIKE BESKERMING IN VAALDRIEHOEKSE DORPE 250
9.2.1 PARYS EN VREDEFORT 252
9.2.2 VANDERBIJLPARK 253
9.2.3 SASOLBURG 257
9.2.4 DENEYSVILLE 260
9.2.5 VEREENIGING 261
9.2.6 HENLEY-ON-KLIP 264
9.2.7 MEYERTON 265
9.2.8 GRADERING VAN VAALDRIEHOEKSE DORPE 265

9.3 BURGERLIKE BESKERMING EN DIE NYWERHEDE EN BESIGHEDE VAN DIE VAALDRIEHOEK 267
9.4 BURGERLIKE BESKERMINGSOEFENINGE 270
9.5 DIE ROL VAN NOODHULPORGANISASIES IN BURGERLIKE BESKERMING 274
9.5.1 DIE SUID-AFRIKAANSE NOODHULPLIGA 274
9.5.2 DIE ROOIKRUIS 276
9.5.3 *ST.JOHN'S AMBULANCE* 279
9.5.4 AMBULANS- EN BRANDWEERDIENSTE 280
9.5.5 DIE SUID-AFRIKAANSE GENEESKUNDIGE DIENS (SAGD) 282
9.6 SAMEVATTING 283

AFDELING D: ONDERSTEUNING VAN MILITÊRE AKTIWITEITE

HOOFSTUK 10 285
ONDERSTEUNING VAN MILITÊRE AKTIWITEITE DEUR DIE VAALDRIEHOEKSE GEMEENSKAP 285
10.1 INLEIDING 285
10.2 DIENSPLIG EN DIE VAALDRIEHOEK 286
10.2.1 DIE BEKENDSTELLING VAN DIENSPLIG 287
10.2.2 DIE VERANDERDE DIENSPLIGSTELSEL 288
10.2.3 DIE INBURGERING VAN DIENSPLIGTIGES 290
10.3 PROJEKTE VIR VAALDRIEHOEKSE GRENSSOLDATE 293
10.3.1 FONDSINSAMELINGS 294
10.3.2 "GRENSPAKKIES" 296
10.3.3 GRENSWEDUWEES 298
10.4 DIE TEGEMOETKOMING VAN SOLDATE DEUR WERKGEWERS 299
10.5 VERVOERREËLINGS VIR DIENSPLIGTIGES 301
10.5.1 DIE RY-VEILIG-PROJEK 301
10.5.2 DIE BEL-EN-RY-NA-PROJEK 302
10.5.3 PROJEK ANKER 303
10.5.4 OORNAGGELEENTHEDE 303
10.6 ONDERSTEUNING VAN STADSRADE 304
10.7 DIE BONUSOBLIGASIES IN DIE VAALDRIEHOEK 306
10.8 ONDERSTEUNING VAN DIE OORLOG IN RHODESIË 309

10.9 WEERMAGPROJEKTE TER ONDERSTEUNING VAN DIE VAALDRIEHOEKSE GEMEENSKAP 312
10.10 SAMEVATTING 313

HOOFTSUK 11 315
ONDERSTEUNENDE ORGANISASIES IN DIE VAALDRIEHOEK 315
11.1 INLEIDING 315
11.2 DIE SUIDERKRUISFONDS 315
11.2.1 DIE SUIDERKRUISFONDS IN DIE VAALDRIEHOEK 317
11.2.1.1 MEYERTON EN WALKERVILLE 318
11.2.1.2 VANDERBIJLPARK 319
11.2.1.3 VEREENIGING 320
11.2.1.4 DIE BETEKENIS VAN DIE SUIDERKRUISFONDS 322
11.3 DIE TRANSVAALSE VROUE LANDBOU-UNIE (TVLU) 323
11.3.1 FONDSINSAMELINGS VIR DIE VEILIGHEIDSMAGTE 325
11.3.2 ONDERSTEUNING VAN VEILIGHEIDSMAGTE IN DIE VAALDRIEHOEK 327
11.4 VETERANE-ORGANISASIES 328
11.4.1 *THE MEMORABLE ORDER OF THE TIN HATS* (MOTHS) 329
11.4.2 *VEREENIGING RETURNED SOLDIERS ASSOCIATION* (VRSA) EN DIE SAPPEURSVERENIGING 331
11.4.4 DIE SUID-AFRIKAANSE LEGIOEN 332
11.5 SAMEVATTING 332

HOOFSTUK 12 333
WAPENVERVAARDIGING IN DIE VAALDRIEHOEK 333
12.1 INLEIDING 333
12.2 WAPENVERVAARDIGING GEDURENDE DIE TWEEDE WÊRELDOORLOG 334
12.3 DIE ONTWIKKELING VAN WAPENSTAAL 336
12.3.1 DIE SPESIALE STAALPROJEK (SSP) 337
12.3.2 BUITELANDSE BETROKKENHEID 339
12.3.3 SSP-PRODUKTE 340
12.4 WAPENVERVAARDIGING BY VERSKILLENDE FABRIEKE 341
12.4.1 ISCOR 341
12.4.2 USCO 344

12.4.3 DORBYL 347
12.4.4 MITCO 350
12.4.5 ELCA 351
12.4.6 ANDER NYWERHEDE 352
12.5 SAMEVATTING 353

AFDELING E: DIE IMPAK VAN MILITÊRE AKTIWITEITE

HOOFSTUK 13 355
DIE IMPAK VAN MILITÊRE AKTIWITEITE OP DIE VAALDRIEHOEKSE GEMEENSKAP 355
13.1 INLEIDING 355
13.2 MAATSKAPLIKE PROBLEME AS GEVOLG VAN MILITÊRE AKTIWITEITE 356
13.2.1 DWELM- EN DRANKMISBRUIK ONDER SOLDATE 356
13.2.2 ANDER PROBLEME 358
13.2.3 MISDADE BEGAAN DEUR SOLDATE 359
13.3 DIE IMPAK OP SPORT EN SPELE 360
13.4 TENDENSE VAN NEUROSE 362
13.4.1 WAPENVERKOPE 363
13.4.2 DIE VREES VIR ONTPLOFFINGS 364
13.4.3 EMIGRASIE 366
13.5 DIE TRAUMATIESE IMPAK VAN MILITÊRE AKTIWITEITE 367
13.5.1 POSTTRAUMATIESE STRES 367
13.5.2 TRAUMATIESE ERVARINGS VAN VAALDRIEHOEKSE SOLDATE 368
13.5.3 TRAUMATIESE IMPAK VAN GESNEUWELDES 371
13.5.4 TRAUMATIESE ERVARINGS VAN BURGERLIKES 373
13.6 MILITÊRE ONGEVALLE 374
13.6.1 GESNEUWELDES 375
13.6.2 GEWONDES 380
13.7 PRESTASIES VAN VAALDRIEHOEKSE SOLDATE 381
13.7.1 VAALDRIEHOEKSE LEDE VAN GEKEURDE AFDELINGS 382
13.7.2 TOEKENNINGS 383
13.7.3 ORDES EN MEDALJES 384
13.8 SAMEVATTING 386

HOOFSTUK 14 388
DIE AFTAKELING VAN MILITÊRE AKTIWITEITE 388
14.1 INLEIDING 388
14.2 VREDESPOGINGS IN DIE VAALDRIEHOEK 389
14.3 DIE ONTBINDING VAN VAALDRIEHOEKSE MILITÊRE EENHEDE 393
14.4 DIE IMPAK VAN DEMILITARISERING 395
14.4.1 WEERSTAND TEEN MILITÊRE DIENS 395
14.4.2 IMPAK OP DIE NYWERHEDE 396
14.4.3 IMPAK OP MOREEL 398
14.4.4 DIE OPKOMS VAN VAALDRIEHOEKSE REGSES 399
14.5 KOMMISSIES VAN ONDERSOEK NA VAALDRIEHOEKSE VEILIGHEIDSMAGTE 402
14.6 'n TERUGSKOUING DEUR VERSKILLENDE ROLSPELERS 404
14.6.1 LEDE VAN DIE VEILIGHEIDSMAGTE 404
14.6.2 FABRIEKSWERKERS 406
14.6.3 VOORMALIGE AKTIVISTE 407
14.7 SAMEVATTING 408

SLOT 410

BYLAAG 415
1.1 LEDE VAN VAALDRIEHOEKSE VEILIGHEIDSMAGTE WAT 1974-1994 IN OPERASIONELE OMSTANDIGHEDE GESTERF HET 415
1.2 LEDE VAN VAALDRIEHOEKSE VEILIGHEIDSMAGTE WAT 1974-1994 IN NIE-OPERASIONELE OMSTANDIGHEDE GESTERF HET 416
1.3 MEDALJES DEUR VAALDRIEHOEKSE SOLDATE VERWERF 1974-1994 417

BRONNELYS 418

BEGRIPPE EN AFKORTINGS

DIE VOLGENDE AFKORTINGS EN BEGRIPPE WORD IN HIERDIE PROEFSKRIF GEBRUIK

ABS	Afdeling Binnelandse Stabilitiet
AECI	African Explosives and Chemical Industries
AFROX	African Oxygen and Acetylene Company
AHI	Afrikaanse Handelsinstituut
ANC	African National Congress
APLA	Azanian People's Liberation Army
AK-47	Russiese aanvalsgeweer, algemeen deur terroriste gebruik
AMCOR	Afrika Metale Korporasie
A-TEIKENGEBIED	Hoërisiko-teikengebied
AZAPO	Azanian People's Organisation
BOYCO	Bophelong Youth Congress
BUFFEL	Suid-Afrikaanse gepantserde landmynbestande troepedraer. Deur die weermag gebruik
CASSPIR	Suid-Afrikaanse gepantserde landmynbestande troepedraer. Deur die polisie gebruik.
COSAS	Congress of South African Students
COSATU	Congress of South African Trade Unions
DORBYL	Dorman Long en Vanderbijl Ingenieurskorporasie
ECC	End Conscription Campaign
ESKOM	Elektrisiteitsvoorsieningskommissie
ESR	Electro Slag Refining Process
G5	Suid-Afrikaanse 155mm-howitser, beperkte aandryfvermoë

G6	Suid-Afrikaanse 155mm-selfaangedrewe kanon
GOS	Gesamentlike Operasiesentrum
ISCOR	Suid-Afrikaanse Yster en Staal Industriële Korporasie
KGB	Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (Sowjet komitee vir staatsveiligheid)
KOMOPS	Kommunikasie-operasie
KP	Konserwatiewe Party
KRYGKOR	Krygstuigkorporasie van Suid-Afrika
KTR	Krygstuigraad
LIW	Lyttleton Ingenieurswerke
LMG	Ligte masjiengeweer
LV	Lid van die Volksraad
MARNET	Militêre-areanadionetwerk
MDM	Mass Democratic Movement
MITCO	Motor and Industrial Tool Company
MK	Umkhonto we Sizwe
MOTH	Memorable Order of the Tin Hats
MPLA	Movimento Popular de Libertacao de Angola. Volksbeweging vir die bevryding van Angola.
NATREF	Nasionale Petroleum Raffinadery van Suid-Afrika
NOSA	National Occupational Safety Association
NP	Nasionale Party
NSP	Nasionale Steunpunt
NUSAS	National Union of South African Students
OAE	Organisasie vir Afrika Eenheid
OVS	Oranje-Vrystaat
PAC	Pan African Congress

POQO	Militêre vleuel van die PAC. Voorganger van APLA
PU vir CHO	Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys
R-4	Suid-Afrikaanse aanvalsgeweer
RAF	Royal Air Force
RATEL	Suid-Afrikaanse infanterie-gevegsvoertuig
RAU	Randse Afrikaanse Universiteit
RENAMO	Resistacia Nacional Mocambicana. Nasionale weerstandsbeweging van Mosambiek
ROOIKAT	Suid-Afrikaanse pantservoertuig
ROOIVALK	Suid-Afrikaanse aanvalshelikopter
ROV	Regiment Overvaal
ROR	Regiment Oosrand
RPG-7	Russiese vuurpyllanseerder
RSB	Regiment Sasolburg
RSM	Regiment-sersant-majoor
RVB	Regiment Vanderbijlpark
RVR	Regiment Vaalrivier
SABRA	Suid-Afrikaanse Buro vir Rasse-Aangeleenthede
SAFUIS	Suid-Afrikaanse Federasie van Universiteits-ingenieurstudente
SAGD	Suid-Afrikaanse Geneeskundige Diens
SAKK	Suid-Afrikaanse Kaapse Korps
SAKP	Suid-Afrikaanse Kommunistiese Party
SANCO	South African National Civic Organisation
SANL	Suid-Afrikaanse Noodhulpliga
SANLAM	Suid-Afrikaanse Nasionale Lewens Assuransie Maatskappy
SANW	Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag
SAP	Suid-Afrikaanse Polisie

SAPD	Suid-Afrikaanse Polisie Diens
SATEK	Suid-Afrikaanse Telekommunikasie- en Kraggesag
SASOL	Suid-Afrikaanse Steenkool-, Olie- en Gas-korporasie
SAUK	Suid-Afrikaanse Uitsaaikorporasie
SAW	Suid-Afrikaanse Weermag
SDB	Spesiale Diensbataljon
SSP	Spesiale Staalprojek
SVR	Staatsveiligheidsraad
SWAPO	South West African People's Liberation Party
TEIN	Teen-insurgensie
TLU	Transvaalse Landbou-unie
TOD	Transvaalse Onderwysdepartement
TOSA	Tube Makers of South Africa
TPA	Transvaalse Provinsiale Administrasie
TSA	Transvaalse Staatsartillerie
TVLU	Transvaalse Vroue Landbou-unie
UDF	United Democratic Front
UNITA	Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola. Nasionale Unie vir die Totale onafhanklikheid van Angola.
USAYF	United Students Youth Front
USCO	Unie Staalkorporasie
USSR	Unie van Sosialistiese Sowjetrepublieke
VECOR	Vanderbijl Ingenieurskorporasie
VFTPC	Victoria Falls Transmission Power Company
VN	Verenigde Nasies
VRSA	Vereeniging Returned Soldiers Association
VSA	Verenigde State van Amerika

WNNR	Wetenskaplike Nywerheidsnavorsingsraad
WVK	Waarheids- en Versoeningskommissie

KAARTE Tussen bladsy

Kaart 1:	Oriëntering ten opsigte van die res van Suid-Afrika, die PWV-kompleks en die Vaaldriehoek.	10-11
Kaart 2:	Die infrastruktuur van die Vaaldriehoek.	20-21
Kaart 3:	Die oorsprong van die golf onwettige immigrante immigrante wat die Vaaldriehoek binnegestroom het.	213-214

DIAGRAMME

Diagram 1:	Bevel- en beheerstruktuur van van die SA-leër.	69-70
Diagram 2:	Flitse van Vaaldriehoekse leëreenhede	70-71
Diagram 3:	Flitse van Vaaldriehoekse para-militêre polisie-eenhede	101-102
Diagram 4:	Organisasiediagramme wat die lyn- en skakelfunksies m.b.t burgerlike beskerming tussen die weermag en munisipale regering aandui.	249-250
Diagram 5:	Die verskillende stappe in die vervaardiging van krygstuig, in hierdie geval die G5-kanon. Verskillende fabrieke het verskillende komponente van wapentuig vervaardig. Vaaldriehoekse fabrieke was by al vier stappe in die vervaardiging van die G5-kanon betrokke.	341-342

TABELLE

Tabel 1:	Die ontplooiing van soldate in die Vaaldriehoek tussen Junie 1980 en April 1994.	136-137
Tabel 2:	Lede van Vaaldriehoekse veiligheidsmagte wat oorlede is aan diens.	379-380

Tabel 3:	Lede van verskillende dele van die veiligheidsmagte oorlede in operasionele omstandighede	379-380

ADVERTENSIES

Advertensie 1:	Hier kom die nuwe pantserbakkie: Toyota se nuwe tenktaai 1200-bakkie.	177-178
Advertensie 2:	*Invest in Mirages and earn a rising return.*	177-178
Advertensie 3:	Ek het iemand op die grens.	179-180
Advertensie 4:	Vind byval by oud en jonk: ses soldate.	181-182
Advertensie 5:	Vandag: Opleiding vir jou land se toekoms Môre: Opleiding vir jou eie toekoms.	299-300
Advertensie 6:	*The future of a nation's defence belongs to those who have the technology.*	347-348
Advertensie 7:	Met Yskor kan ons droom op eie bene staan.	353-354
Advertensie 8:	Advertensie van Décor op Vanderbijlpark wat mense na die September 1984 onluste aangemoedig het om wapens te koop.	363-364

PAMFLETTE

Pamflet 1:	Boodskap van die staatspresident aan die Veiligheidsmagte, 1987.	115-116
Pamflet 2:	Pamflet wat tydens Operasie Palmiet op 22 Oktober 1984 deur die veiligheidsmagte versprei is.	137-138

TEKENINGE

Tekening 1:	Spotprent na aanleiding van die oorstromings in Vereeniging in Februarie 1975.	74-75
Tekening 2:	Tekening wat uitgeklaarde soldate terug-verwelkom het.	292-293
Tekening 3:	Tekening wat die tegemoetkoming van soldate deur hulle werkgewers voorstel.	299-300

SERTIFIKATE

Sertifikaat 1:	Oorkonde by die verlening van die reg van vrye toegang aan Meyerton Kommando deur die stadsraad van Meyerton op 10 Maart 1984.	76-77
Sertifikaat 2:	Sertifikaat toegeken aan soldate wat gedurende April 1994 aan Operasie Jambu deelgeneem het.	144-145

STROKIESPRENTE

Strokiesprent 1:	Opdrag geheim	177-178

ILLUSTRASIES

Illus. 1:	USCO-Vaalwerke. Die industrieële opkoms van die Vaaldriehoek was aan USCO te danke. USCO het ook 'n wesentlike aandeel in wapenvervaardiging gehad.	12-13
Illus. 2:	ISCOR Vanderbijlpark. Sy belangrike aandeel in die landsekonomie het aan hom 'n strategiese waarde verleen.	12-13

Illus. 3:	Die SASOL 1-aanleg. Brandstofvervaardiging het 'n strategiese waarde aan SASOL verleen.	20-21
Illus. 4:	Die Vaaldam. Die feit dat die dam die hoofwaterverskaffer vir die PWV-gebied was, het hom strategies belangrik gemaak.	20-21
Illus. 5:	'n Solent vliegboot op die Vaaldam uit die dae toe die Vaaldam nog 'n vliegveld was, 1940-1949.	23-24
Illus. 6:	22-Lugskool op Vereeniging tydens die Tweede Wêreldoorlog.	23-24
Illus. 7:	Groep 17 op Vereeniging het oor 'n landingsplek vir militêre helikopters beskik.	25-26
Illus. 8:	Die Klippan Beheer- en Meldingspos op die wesgrens wat vyandelike vliegtuie op pad na die PWV-gebied moes opspoor. 'n Lugaanvalsou eerder uit die rigting van Botswana kom.	37-38
Illus. 9:	Sarracen pantserkarre in Sharpeville, Maart 1960.	39-40
Illus. 10:	COSATU-optrede in die Vaaldriehoek. Nywerheidsaksie was deel van die *people's war-* konsep. Datum onbekend.	47-48
Illus. 11:	Onluste in Sharpeville. *People's war* het ook die mobilisering van die massa behels. Datum onbekend.	47-48
Illus. 12:	Brandweermanne besig om die brande by SASOL I op 2 Junie 1980 te blus. Die aanval op SASOL was die skouspelagtigste en suksesvolste operasie van MK tot in daardie stadium.	50-51
Illus. 13:	Die voorblad van *To The Point* onmiddellik na die SASOL-aanslag.	50-51
Illus. 14:	Adjudant-offisier Fien Terrblanche was in die eerste geveg met terroriste in die Vaaldriehoek op 10 Maart 1984 betrokke. Sy hond, Chaka, het die terroriste agtervolg en was drie lank vermis.	63-64

Illus. 15:	Voertuie van die onluste-eenheid op Vanderbijlpark wat na 'n brandbomaanval beskadig is. Datum onbekend.	64-65
Illus. 16:	Een van die opslagplekke wat in en om die Vaaldriehoek gevind is.	66-67
Illus. 17:	Die eerste kommando-lotelinge uit Meyerton in 1961 op Tempe. Die uitbou van die kommandostelsel was van groot betekenis vir binnelandse verdediging.	71-72
Illus. 18:	Opleiding op Youngsfield in 1965. Heelwat Vaaldrie-hoekers het opleiding in die lugafweerartillerie onder-gaan, ten einde die twee lugafweerregimente op Vereeniging te voed.	71-72
Illus. 19:	Die Vereeniging Kommando tydens die toekenning van die vryheid van die stad Vereeniging op 14 Februarie 1976.	75-76
Illus. 20:	Lede van die Sasol Kommando voor die SASOL-aanleg.	78-79
Illus. 21:	AO1 Johan du Preez en die bevelvoerder van die Vaal Kommando, kmdt. Fanie Lombaard, met ISCOR op die agtergrond.	78-79
Illus. 22:	Die nuwe hoofkwartier van die Vanderbijlpark Kommando is op 9 September 1978 deur die minister van verdediging, P. W. Botha, geopen.	88-89
Illus. 23:	'n Erewag van die Suid-Afrikaanse Polisie presenteer geweer met bajonet tydens die amptelike opening van die polisiestasie op Meyerton. Die polisie het 'n sterk militêre inslag gehad.	100-101
Illus. 24:	Die Afdeling Binnelandse Stabiliteit (ABS) in Sebokeng. Dié eenheid het militêre tipe werk in swart woongebiede gedoen.	100-101
Illus. 25:	Groep 17-prysskiet, 1974.	107-108

Illus. 26:	Soldate van 73 gemotoriseerde Brigade tydens die oefening van Augustus 1975. Die man met die mortier is sktr. G. Steele van Vereeniging.	107-108
Illus. 27:	Lede van die Regiment Vaalrivier vertrek uit Vereeniging vir grensdiens in Januarie 1976.	114-115
Illus. 28:	Kpl. Olivier van Vanderbijlpark met sy hemp na 'n handgranaat-aanval tydens Operasie Savannah.	114-115
Illus. 29:	Lede van die Meyerton Kommando tydens grensdiens. Datum onbekend.	115-116
Illus. 30:	Die Regiment Vaalrivier tydens Operasie Packer 1988 in Angola.	115-116
Illus. 31:	Die Regiment Overvaal tydens grensdiens, Messina 1985.	116-117
Illus. 32:	Soldate ontplooi in Sebokeng tydens Operasie Palmiet, Oktober 1984.	137-138
Illus. 33:	Lede van Vaaldriehoekse veiligheidsmagte tydens Operasie Vasvat in Oktober 1991.	142-143
Illus. 34:	'n Taakmag bestaande uit helikopters, soldate en pantsermotors het Houtkop gepatrolleer.	142-143
Illus. 35:	Die Regiment Sasolburg en Vanderbijlpark, en Vereeniging en Meyerton Kommando's, het op dieselfde geleentheid in Augustus 1991 hulle nasionale vaandels ontvang.	150-151
Illus. 36:	Kol. F. S. Mulder van Kroonstad het op Krugerdag 1979 die Kultuurraad van Parys toegespreek. Vlnr. kol. F. S. Mulder, T. R. W. Potgieter (voorsitter van die Kultuurraad van Parys) en dr J. P. Brits.	153-154

Illus. 37:	Heinz Lass van die Sentrum vir Internasionale Politiek op Potchefstroom van die PU vir CHO het 'n gesamentlike vergadering van drie Rapportryerskorpse gehou. Vlnr. T. van Tonder, dr. H. Fourie, H. Lass en D. Jacobs.	153-154
Illus. 38:	Ds. Mossie van den Bergh het die Nellie Swart Klub van Vereeniging toegespreek oor die vrou se bydrae tot paraatheid en moreel in die Weermag. Vlnr. Mev. Sarina Labuschagne, mev. Debbie Botha, ds. Mossie van den Bergh en mev. Marike de Klerk.	158-159
Illus. 39:	Die Vroueaksie van die kiesafdeling Overvaal het 'n noenmaal ten bate van soldate op die grens aangebied. Mev. Botha was die gasspreker en het op die aanslag klem gelê.	158-159
Illus. 40:	Lt. kol. J. A. Steyn het die Drie Riviere-tak van die Vroue Landbou-unie oor terrorisme toegespreek. Vlnr. Mev. June de Bruyn (gasvrou), lt.kol. J. A. Steyn (hoof van die veiligheidspolisie in die Vaaldriehoek) en mev. Anette Senekal (voorsitter).	160-161
Illus. 41:	Die eerste volwaardige weermaguitstalling op die Vaalskou in September 1979.	172-173
Illus. 42:	Genl. Constand Viljoen, Hoof van die Weermag, het die Vaalskou van September 1984 geopen.	173-174
Illus. 43:	Talle verbygangers het na die musiek van dié weermagorkes geluister.	187-188
Illus. 44:	Die Dawid sanggroep wat by die Vaaldriehoekse Technikon opgetree het.	187-188
Illus. 45:	'n Militêre konvooi wat op Republiekdag, 31.05.1980, deur die hoofstraat van Vereeniging gery het.	188-189

Illus. 46:	Die begrafnis van sktr. Bennie Jordaan, die eerste soldaat wat in die heldeakker op Vereeniging begrawe is.	193-194
Illus. 47:	Polisiemanne wat tydens grensdiens gesneuwel het is met militêre eer begrawe. Die militêre begrafnis van sers. Chris Momberg.	193-194
Illus. 48:	Die medalje vir die bekamping van terrorisme van sers. Momberg wat na sy dood aan sy moeder oorhandig is.	193-194
Illus. 49:	Die heldeakker op Vereeniging waar gesneuwelde soldate uit die grensoorlog sedert 1979 begrawe is.	194-195
Illus. 50:	Die heldeakker op Sasolburg waar gesneuwelde soldate uit die grensoorlog begrawe is.	194-195
Illus. 51:	Die gedenknaald vir gesneuwelde soldate uit die grensoorlog by Vanderbijlpark se heldeakker.	194-195
Illus. 52:	Die gedenknaald in Sasolburg se sakesentrum.	194-195
Illus. 53:	Die senotaaf op Vereeniging waarop die name van gesneuweldes van die twee wêreldoorloë en van die grensoorlog aangebring is.	194-195
Illus. 54:	Die gedenknaald op Meyerton waarop die name van gesneuwelde soldate uit die grensoorlog aangebring is.	194-195
Illus. 55:	Ciska Kirstein en Crista Opperman wat in 1984 opleiding by die vroueleërkollege ontvang het.	204-205
Illus. 56:	Vrouelede van die Meyerton Kommando.	204-205
Illus. 57:	'n Polisieman demonstreer die werking van 'n vuurwapen tydens skietlesse in Mei 1981 op Vanderbijlpark.	206-207
Illus. 58:	Groep 17 het 'n groep werkgewers in Januarie 1993 oor huis-en-haard-beskerming ingelig.	215-216
Illus. 59:	Vroue is geleer om te skiet tydens die gemeenskaps-projek van die Meyerton Kommando in April 1993.	215-216
Illus. 60:	Leerlinge van die Taaibos skool oefen dié skool se noodplan.	223-224

Illus. 61:	'n Wapenuitstalling tydens 'n openbare byeenkoms by Laerskool Voorslag op Vanderbijlpark.	224-225
Illus. 62:	Hoërskoolleerlinge tydens 'n veldskool op Pelgrimsrus in Februarie 1995. Kinders is aan aspekte soos hindernisbane, roetemarse, ideologiese lesings en parades op veldskole blootgestel.	226-227
Illus. 63:	Susan Greyling het in November 1974 militêre basisse per lugmaghelikopter besoek. Vlnr. D. G. Kotze (Hoof, Hoërskool Drie Riviere), Susan Greyling, lt. T. Ackerman (skakelafdeling van die weermag), lt. L. Smit (vlieënier), Kobus Smit (*Huisgenoot*).	226-227
Illus. 64:	Die weermag het die Samevloei Voortrekker-kommando gehelp met radiowerk.	228-229
Illus. 65:	Die stigter van die *Boys Brigade* op Vereeniging, v.sers. Norman Soar van 22-Lugskool.	230-231
Illus. 66:	Die 1ste Vereeniging Kompanie van die Randse Bataljon tydens 'n drilkompetisie by die Regiment Oosrand.	230-231
Illus. 67:	Seuns van die Laerskool Suikerbos wat deur die onluste-eenheid op 'n "terroristejag" geneem is.	231-232
Illus. 68:	Die jaarlikse kadetparade wat by Hoërskool Transvalia gehou is.	235-236
Illus. 69:	Seuns ondergaan opleiding tydens 'n kadetkamp wat in 1993 deur die Hoërskool Parys aangebied is.	235-236
Illus. 70:	Kommodoor S. Trainor van die vloot inspekteer vlootkadette van T.S. Bounty op Vereeniging.	241-242
Illus. 71:	Kleuters van die Vlindelinde versorgingsentrum tydens 'n besoek aan die Regiment Vanderbijlpark.	244-245
Illus. 72:	Die beheerkamer van die burgerlike beskerming op Vanderbijlpark.	252-253

Illus. 73:	Die kommunikasie-toestel wat vir die burgerlike beskerming van Sasolburg ontwerp is. Vlnr. Bill Sharpe (hoof, burgerlike beskerming Sasolburg), H. Wentzel (verkeershoof, Sasolburg), D. van Zyl (brandweerhoof, Boksburg) en J. J. Swanepoel.	257-258
Illus. 74:	Die burgerlike beskerming het sulke inligtingsborde op verskillende plekke aangebring om die publiek bekend te stel aan terroristewapens. Paul Saayman hou die een vas wat by die D. P. de Villiers sportstadion aangebring is.	257-258
Illus. 75:	Die Rooikruis en Noodhulpliga was deel van 'n oefening in Maart 1976 in Vanderbijlpark, waar 'n terroriste-aanslag nageboots is.	270-271
Illus. 76:	'n Puma helikopter van die lugmag verwyder "beseerdes" van die dak van die Saambou gebou in Vereeniging tydens 'n oefening in April 1992.	273-274
Illus. 77:	Die inburgeringskomitee en 'n aantal teruggekeerde dienspligtiges in 1983 op Vereeniging.	291-292
Illus. 78	Genl. Constand Viljoen, hoof van die Suid-Afrikaanse Weermag, ontvang 'n tjek vir R103 275 van John Riddell, hoofwerkebestuurder van ISCOR.	295-296
Illus. 79:	Die Sasolburgse Organisasie vir Nasionale Dienspligtiges het in November 1983 boeke na die grens gestuur.	297-298
Illus. 80:	Die verkeersafdeling van Vereeniging het as deel van Projek Anker die voertuie van dienspligtiges wat uitgeklaar het, geïnspekteer.	302-303

Illus. 81:	Die burgemeester van Vereeniging het verteen-woordigers van die bankwese en militêre instellings op die dorp onthaal. Vlnr. Skippie Botha, LPR, J. Windell (hoofbestuurder van die bank van die OVS), mev. Mary Hoogenhout (burgemeester), R. K. Pearson (assistant-algemene bestuurder van Barclaysbank), kol. Pikkie van Niekerk (bevelvoerder Groep 17).	305-306
Illus. 82:	Die stadsraad van Vereeniging het 'n spesiale toekenning aan die Kommissaris van Polisie, genl. Hennie de Wit, gemaak.	305-306
Illus. 83:	Genl.maj. Neil Webster het R250 000 van die burgemeester van Vanderbijlpark, H. F. Schroeder, ontvang.	306-307
Illus. 84:	Die ambulans wat aangekoop is as gevolg van Vereeniging se bydrae tot die Suiderkruisfonds. Die ambulans het Vereeniging se naam gedra en is na Rhodesië gestuur.	309-310
Illus. 85:	Militêre personeel van Voortrekkerhoogte het 'n tjek vir die Elize Groenewald fonds aan mev. Mary Hoogenhout oorhandig.	312-313
Illus. 86:	Die spierdistrofielyer, Denver Roussouw, het die Vaal Kommando besoek.	312-313
Illus. 87:	Ben Zeeman, voorsitter van die Vereeniging-tak van die Suiderkruisfonds, oorhandig geskenkpakkies aan soldate wat na die grens vertrek he in Januarie 1984.	322-323
Illus. 88:	Afgevaardigdes van verskillende takke van die Vroue Landbou-unie het in November 1988 die Vereeniging Kommando besoek.	322-323
Illus. 89:	Lugbomme wat gedurende die Tweede Wêreldoorlog by die Vaalwerke van USCO gegiet is.	334-335

Illus. 90:	Ammunisievervaardiging tydens die Tweede Wêreldoorlog by Stewards &Lloyds.	334-335
Illus. 91:	'n Buffel mynbestande troepedraer wat 'n landmyn in die noorde van Namibië gedetoneer het. Spesiale pantserstaal wat deur ISCOR vervaardig is en die v-vormige bak gedeelte het die lewens van baie Suid-Afrikaanse soldate gespaar.	341-342
Illus. 92:	Kanonlope is tot in 'n halfklaar stadium by USCO verwerk.	344-345
Illus. 93:	Broderick Ingenieurswerke het verskillende onderdele van die G5- kanon vervaardig.	348-349
Illus. 94:	Broderick Ingenieurswerke het verskillende onderdele van die G6-kanon vervaardig.	348-349
Illus. 95:	Die 40mm-granaatlanseerder, een van die wapens wat deur MITCO op Vereeniging vervaardig is.	350-351
Illus. 96:	Masjienwerk op die raamwerk van die vlerke van die Rooivalk aanvalshelikopter by Elca.	351-352
Illus. 97:	Die Rooivalk aanvalshelikopter. Die raamwerk van die vlerkies van dié helikopter is by Elca gemasjineer.	351-352
Illus. 98:	Lede van die Vaal Splat attack Paintball Club op Vanderbijlpark.	361-362
Illus. 99:	Die Casspir voertuig wat deur die Jaarvlak 4-seuns van die Spesiale Skool op Sasolburg gebou is.	361-362
Illus. 100:	Rook van 'n brandende teerput op Sasolburg het mense laat dink dat daar weer iewers sabotasie was.	364-365
Illus. 101:	Wessel van der Vyfer wat na 'n landmynontploffing in 1986 verlam is.	380-381
Illus. 102:	Kpl. Andre de Kock, tweede van regs. *Die Honoris Crux* is aan hom toegeken na 'n daad van dapperheid in Owamboland op 15 Mei 1976.	384-385

Illus. 103:	Kapt. Arthur Walker houer van die *Honoris* Crux Goud	384-385
Illus. 104:	O.kpl. Johny Maloy houer van die *Honoris Crux*. Dié orde is postuum aan sktr. Euner Rosenberg toegeken. Die orde is aan albei toegeken na 'n daad van dapperheid in Vereeniging op 30 Januarie 1990.	384-385
Illus. 105:	Die Regiment Overvaal is in Augustus 1982 as die ontwikkeldste regiment aangewys. Kmdt. Lourens Human en maj. Pierre Viljoen het ook die hoof van die leër se aanprysingsmedalje ontvang.	385-386
Illus. 106:	Kmdt. Pikkie van Niekerk was die eerste soldaat uit Vereeniging om die hoof van die leër se aanprysingsertifikaat te ontvang.	385-386
Illus. 107:	Mense het in Vanderbijlpark hande gevat en leerlinge van die Laerskool Selborne op Vereeniging het vrede uitgespel op Vredesdag van 1993.	391-392
Illus. 108:	Neerlegging van die vaandels. Die vaandel van ROV word opgerol om weggelê te word nadat besluit is om dié eenheid in Maart 1997 te ontbind.	393-394
Illus. 109:	Gepantserde wagtorings wat as skrootstaal by ES Metale op Meyerton in die jaar 2000 verkoop is.	397-398

INLEIDING

Militêre aktiwiteite het sedert die sestigerjare van die twintigste eeu toenemend 'n invloed op die Suid-Afrikaanse samelewing uitgeoefen. Verskillende samelewingsverbande is op verskillende wyses deur die militariseringsproses geraak. Dié proses is deur verskillende streke op eiesoortige wyse ervaar. Bevolkingsamestelling, tipes nywerhede en strategiese belangrikheid het in die proses 'n rol gespeel. Die invloed van militêre aktiwiteite op die samelewing was geensins tot die Suid-Afrikaanse samelewing beperk nie. Duitsland het byvoorbeeld die impak van militêre aktiwiteite gedurende die Koue Oorlog, 1945-1989, ervaar. Infrastruktuur is aangepas vir troepebewegings, verskillende nywerhede het wapenonderdele vervaardig, terwyl gemeenskappe deeglik van 'n permanente militêre teenwoordigheid bewus was.[1]

Die Vaaldriehoek het die militariseringsproses in Suid-Afrika op eiesoortige wyse ervaar. Die doel van hierdie proefskrif is die teboekstelling van wetenskaplike navorsing oor militêre aktiwiteite in die Vaaldriehoek tussen 1974 en 1994. Die Vaaldriehoek was vanweë sy nywerhede, waterbronne, ligging en as 'n mannekragbron van militêre betekenis. Vaaldriehoekse militêre eenhede het grensdiens verrig asook bygedra tot die streek se beveiliging. Militêre aktiwiteite op die grens van Namibië en Angola en in die Vaaldriehoek het 'n invloed op die inwoners van die streek gehad. Vaaldriehoekse fabrieke het 'n belangrike rol in die ontwikkeling en vervaardiging van wapens soos die G5- en G6-kanon gehad. Daar gaan dus in hierdie studie gefokus word op die militariseringsproses se invloed op die Vaaldriehoek.

---

[1] H. W. Koch, *The age of total warfare* (Greenwich, Bison, 1983), pp. 244 en 253; R. Knecht, Kampfpanzer Leopard (München, Lehmans, 1972), p. 79; P. W., Crizer, e.a., "Defence on extended frontages", *Infantry*, 67(6), Nov. Des. 1977, p. 20; F. Birnstiel, "German combat troops in action", *Infantry*, 67(6), Nov. Des. 1977, pp. 24-29; Anon, "Forum and features: Duty in Europe", *Infantry*, 69(3), Mei-Junie 1979, p 9.

Gebeure in die Vaaldriehoek het 'n uitkringende effek op landsveiligheid gehad, sowel as 'n wesentlike impak op militêre aktiwiteite. Die voorval by Sharpeville op 21 Maart 1960 het tot gevolg gehad dat 'n noodtoestand afgekondig is en dat die burgermag gemobiliseer is. Daarna het die opleiding van die weermag op guerilla-oologvoering gekonsentreer. Die onluste van 4 September 1984 wat in Sebokeng begin het, het tot binnelandse militêre operasies aanleiding gegee. Die eerste operasie van dié aard was Operasie Palmiet in Oktober 1984 in Sebokeng. Die Boipatong voorval van 1992 wat met derdemagbedrywighede geassosieer is, het die aftakeling van die ou veiligheids*establishment* versnel.

Die tema van die ondersoek is om verskeie redes aktueel. Voorvalle van terreur en sabotasie in die Vaaldriehoek het meegebring dat die inwoners van die streek die aanslag op eie drumpel ervaar het. Die eskalasie van terrorisme in Suid-Afrika vanaf die middel sewentigerjare en die Suid-Afrikaanse militêre betrokkenheid in Angola het meegebring dat die blanke samelewing gemobiliseer is. Die feit dat baie Vaaldriehoekse blanke mans destyds militêre diensplig verrig het, het meegebring dat die gemeenskap van die streek die militêre poging ondersteun het. Heelwat jongmanne van die streek het destyds tydens militêre optredes gesneuwel. Die aftakeling van die militêre kultuur ná 1989 was vir baie mense traumaties omdat hulle gevoel het dat hulle opofferings verniet was. Die werksaamhede van die Waarheids- en Versoeningskommissie (WVK) het na 1994 'n aktualiteitswaarde aan die tydperk 1974-1994 verleen.

Die militêre geskiedenis van die Vaaldriehoek is 'n onderontwikkelde studieveld en geen werke in hierdie verband bestaan nie. Destyds is egter in die plaaslike pers heelwat aandag aan die militêre eenhede en die polisie van die Vaaldriehoek gegee en 'n aantal publikasies bestaan wel wat die proses van militarisering in die tydperk 1974-1994 behandel. Oor die grensoorlog van 1966-

1989 is 'n aantal werke beskikbaar.[2] Die publikasie, *War and society: The militarisation of South Africa,* behandel die progressiewe militarisering van die Suid-Afrikaanse samelewing tot in 1989 breedvoerig. In dié werk word daar op aanduiders van militarisering in Suid-Afrika gefokus. [3] In die werk, *Pretoria's praetorians: Civil-military relations in South Africa,* word daar op die verhouding tussen die weermag en die burgerlike samelewing gefokus.[4] In die werk, *South Africa a different kind of war: From Soweto to Pretoria,* word die proses van weerstand en die regering se mobilisasiepogings oorsigtelik behandel.[5]

Geen nagevorsde materiaal wat oor die militarisering van die Vaaldriehoek handel, kon egter opgespoor word nie. Een moontlike rede hiervoor kan onder meer wees dat die klem destyds eerder op gebeure in Suidwes-Afrika en Angola, as op plaaslike gebeure geval het. Aan die ander kant, kon die groot mate van geheimhouding en sekerheidsbewustheid daartoe bygedra het dat die temas wat hierdie studie in oënskou neem, vermy is. Die algemene gevoel wat na dié tyd geheers het, naamlik dat "alles verniet was", het mense ook hulle belangstelling in die betrokke saak laat verloor. Daar bestaan dus ruimte vir wetenskaplik-historiese navorsing na die militêre aktiwiteite in die Vaaldriehoek tussen 1974 en 1994.

Die sentrale tema van die onderhawige studie handel oor die vergestalting van die militêre aktiwiteite in die Vaaldriehoek en die invloed daarvan op die gemeenskap van die streek. In hierdie verband word gekyk na die aanslag op die streek, die verskillende militêre eenhede, hulle aktiwiteite en die mate waarin

---

[2]P.L. Moorcroft, *Africa's super power* (Johannesburg, Sygma, 1981); S. Stander, *Like the wind: The story of the South African Army* (Cape Town, Saayman & Weber, 1985); W. Steenkamp, *Suid-Afrika se grensoorlog 1960-1989* (Rivonia, Ashanti, 1990).

[3] J. Cock en L. Nathan (eds.), *War and society: The militarisation of South African society* (Johannesburg, David Phillip, 1989).

[4] P.H. Frankel, *Pretoria's praetorians: Civil-military relations in South Africa* (Cambridge, Cambridge University press, 1984).

[5] J. Frederikse, *South Africa a different kind of war: From Soweto to Pretoria* (Johannesburg, Ravan, 1987).

die gemeenskap dié eenhede ondersteun het. Hierbenewens word die impak van die militariseringsproses op die Vaaldriehoek ook ondersoek.

Die waarde en aktualiteit van hierdie studie lê in die samevoeging van verskillende gegewens, soos byvoorbeeld die militêre aspekte en die impak daarvan op die sosio-ekonomiese aktiwiteite maak dit moontlik vir navorsers om 'n sinvolle geheelbeeld te skep. Die Vaaldriehoek is as onderdeel van 'n groter geheel deur die mobiliseringspogings van destyds geraak. Dié tema kan tot die militêre geskiedenis gereken word, deurdat daar op die aktiwiteite van die verskillende magte en die invloed daarvan op die samelewing gekonsentreer word. In hierdie studie is daar ook van ander vakdissiplines soos die geografie, industrialisasie, staatsleer, polisiekunde, sosiologie en psigologie gebruik gemaak. In die militêre geskiedenis is daar ruimte vir 'n ineenskakeling van al hierdie dissiplines.

'n Wye verskeidenheid bronne is gebruik. Die primêre bronne behels: die Direktoraat Dokumentasie Diens van die SANW, Polisie argief, Krygkor argief, Staatsargief, Rand Water argief en die Vaal Teknorama. Inligting was oor die algemeen volledig en georden. Die sekondêre bronne wat gebruik is, sluit ongepubliseerde werke, proefskrifte en verhandelings; koerant- en tydskrifartikels; gepubliseerde werke; regeringspublikasies; militêre publikasies; jaarboeke; notules; gedenkalbums; pamflette; brosjures; dagboeke; en persoonlike onderhoude in.

Bronne oor die Vaaldriehoek sluit die werke onder leiding van P.J.J. Prinsloo in wat onderskeidelik oor Vereeniging en Vanderbijlpark handel.[6] Die werk van R.L .Leigh wat oor Vereeniging handel, is ook geraadpleeg.[7] Die twee lug-afweerregimente wat daar in Vereeniging was, word in twee bronne oorsigtelik

---

[6] P. J. J., Prinsloo, *Die geskiedenis van Vereeniging* (Vanderbijlpark, PU vir CHO, 1992); P. J. J., Prinsloo, *Die geskiedenis van Vanderbijlpark* (Vanderbijlpark, PU vir CHO, 1994).

[7] R. L. Leigh, *Vereeniging* (Johannesburg, Courier-Gazette, 1968).

behandel.[8] Veldwerk in die vorm van die neem van foto's van fabrieke, die infrastruktuur en begraafplase is ook aangepak. Hierdie werk behoort as 'n voorbeeld te dien vir soortgelyke navorsing in ander nywerheidstreke. Uit die bronne-oorsig is dit duidelik dat daar genoeg bronne bestaan om 'n studie oor die tema te regverdig. Alhoewel baie van die bronne nie direk na militêre aktiwiteite verwys nie, bevat dit nuttige inligting om 'n vollediger studie oor die invloed van die militêre aktiwiteite in die Vaaldriehoek saam te stel.

In die samestelling van hierdie werk is ook enkele probleme ondervind. Sekere instansies het aangedring op 'n onderneming van geheimhouding, alvorens toestemming verleen is om daar navorsing te doen. Sekere persone wat destyds met verskillende projekte gemoeid was, het ook vereis dat daar oor sekere aspekte nie geskryf mag word nie. Gesien in die lig van die werksaamhede van die WVK, was sommige persone met wie onderhoude gevoer is, agterdogtig. Omdat 'n sintese verkry moes word uit verskillende gegewens, was heelwat skaafwerk nodig ten einde 'n sinvolle geheelbeeld daar te stel. Om 'n beter perspektief en meer insig te verkry, het daar ook nog nie genoeg tyd tussen die hede en die gebeure van voor 1994 verloop nie. Sommige rolspelers lewe nie meer nie of het na onbekende bestemmings verhuis. Daar bestaan geen gepubliseerde bronne wat direk oor die militêre aktiwiteite in die Vaaldriehoek handel nie.

Hierdie studie val in vyf afdelings uiteen. Daar is eerstens 'n afdeling oor die verdediging van die Vaaldriehoek. In afdeling B word die verskillende mobilisasie-pogings in die streek behandel. Afdeling C handel oor die weerbaarmaking van die Vaaldriehoekse burgery en betrek noodplanne, jeugweerbaarheid en burgerlike beskerming. Die ondersteuning van die militêre aktiwiteite - van pogings van die gemeenskap tot wapenvervaardiging, word in

---

[8] L. Crook, *Young's Field: A history of the anti-aircraft school* (Kimberley, Anti-aircraft school/ 10 Anti-aircraft regement, 1991); C.J. Nöthling (red.), *Ultima ratio regum: Artilleriegeskiedenis van Suid-Afrika* (Pretoria, Militêre informasie buro, 1987).

afdeling D saamgegroepeer. In afdeling E word daar op die impak en die aftakeling van militêre aktiwiteite gefokus.

Die studie begin in hoofstuk een met die strategiese posisie wat die Vaaldriehoek beklee het. In die Vaaldriehoek was daar aspekte van nasionale belang. Die waterbronne van die streek, naamlik die Vaalrivier, die Vaaldam en die Barrage, het 'n belangrike rol in die funksionering van die myne, fabrieke en kragstasies in die Pretoria Witwatersrand Vaaldriehoek (PWV) gebied gespeel. Verder het die nywerhede van die Vaaldriehoek insgelyks 'n strategiese rol in die Suid-Afrikaanse ekonomie en verdediging gespeel. Die Suid-Afrikaanse Yster en Staal Industriële Korporasie (ISCOR) was die grootste enkele staalprodusent in Suid-Afrika en die Suid-Afrikaanse Steenkool-, Olie- en Gaskorporasie (SASOL) het bygedra om brandstof te produseer in tye van wêreldwye brandstofkrisisse en boikotte teen Suid-Afrika. Die sektore in en om die Vaaldriehoek was van die Vaaldriehoekse kragstasies afhanklik, onder meer die myne, fabrieke, spoorweë en huishoudings.

In hoofstuk twee word na die aanslag op die Vaaldriehoek gekyk. SASOL is byvoorbeeld vanweë sy belangrikheid vir die nasionale ekonomie op 1 Junie 1980 gesaboteer. Daar word ook gekyk na die plek wat die Vaaldriehoek in die geval van 'n konvensionele oorlog sou ingeneem het. Die veiligheidsmagte het heelwat wapenopslagplekke en gevaarlike wapens in die streek ontdek. Met die eskalasie van die gewapende stryd, het daar ook voorvalle van terreur in die Vaaldriehoek voorgekom. Die vergestalting van die rewolusionêre oorlog in die Vaaldriehoek word oorsigtelik behandel. Die onluste wat op 3 September 1984 in die Vaaldriehoek uitgebreek het, het oor die hele land versprei terwyl rewolusionêre organisasies vinnig op die situasie gekapitaliseer het. Daar is ook gepoog om die swart bevolking teen die destydse regering te mobiliseer. Die onluste wat ontstaan het, het verreikende implikasies vir die binnelandse veiligheidsituasie gehad. 'n Belangrike onderdeel van die rewolusionêre stryd was die gewapende stryd. Beide die gewapende vleuels van die *African National*

Congress (ANC) met *Umkhonto we Sizwe* (MK), en die *Pan African National* (PAC) met die *Azanian People's Liberation Army* (APLA), was in die Vaaldriehoek aktief. Die uitbreek van die sogenaamde *township-oorlog* in 1990 in die Vaaldriehoek het die totstandkoming van selfverdedigingseenhede (SVE'e) tot gevolg gehad.

In hoofstuk drie word die verskillende militêre eenhede in die Vaaldriehoek behandel. Daar was kommando's, regimente en hoofkwartiere van formasies in die Vaaldriehoek. Die industriële kommando's het SASOL en ISCOR beskerm terwyl spesiale afdelings van die polisie militêre tipe werk in swart woongebiede gedoen het. Die aktiwiteite van die verskillende magte word in hoofstuk vier behandel. Verskeie oefeninge is in die Vaaldriehoek gehou, ten einde die paraatheid van die soldate te toets. Lede van die Vaaldriehoekse militêre eenhede en van die polisie het op verskillende grense gedien en sedert 1984 ook diens in swart woongebiede verrig. Die binnelandse veiligheidsituasie het meegebring dat soldate in swart woongebiede ontplooi is.

In hoofstuk vyf word ondersoek ingestel na hoe die Vaaldriehoekse samelewing ten gunste van die militêre poging beïnvloed is. Tydens volksfeeste is die stryd wat op die landsgrense aan die gang was, beklemtoon. Verskillende organisasies, soos kultuurorganisasies en vroue-organisasies het bygedra om hulle lede oor die veiligheidstoestand in te lig. In hoofstuk ses word die meganismes waardeur die gemeenskap gemobiliseer is, behandel. Die gemeenskap is byna onwillekeurig meegesleur deur die bykans ooraanbod van die weermag en polisie tydens tentoonstellings, artikels en foto's in die plaaslike pers en televisiereekse en films. Daarbenewens was daar ook militêre orkeste wat opgetree het en deurmarse van die verskillende eenhede. Die Vaaldriehoekse dorpe het elkeen 'n heldeakker waar gesneuwelde soldate en polisiemanne begrawe is.

In hoofstukke sewe en agt word die weerbaarmaking van die gemeenskap behandel. Al die Vaaldriehoekse dorpe het oor goed uitgewerkte noodplanne beskik. Vroue is op verskillende wyses weerbaar gemaak en sekuriteitsmaatskappye en buurtwagte was deel van die weerbaarheidspogings. Sedert die begin van die negentigerjare het die weermag 'n daadwerklike poging aangewend om mense in huis-en-haard-beskerming op te lei. In hoofstuk agt word die invloed van die mobilisasie- proses op die jeug behandel. Kinders en jong mense is in verskillende stadiums bereik. Hoërskoolleerlinge is deur middel van jeugweerbaarheid, veldskole en kadette ideologies gemotiveer. Daar was byvoorbeeld besoeke van kleuterskole aan militêre basisse. Jeugorganisasies soos die Voortrekkers en die *Boys Brigade* het op 'n gereelde grondslag met die weermag geskakel. Skoolkadette en die vlootkadette het ten doel gehad om seuns vir militêre diensplig voor te berei.

In hoofstuk nege word die verskillende pogings om die burgery te beskerm behandel. Die burgerlike beskerming van die Vaaldriehoekse dorpe was goed georganiseer en al die dorpe het oor goed uitgewerkte noodplanne beskik. Verskeie dorpe het in hierdie opsig 'n A-gradering behaal. Noodhulporganisasies soos die Noodhulpliga, Rooikruis en *St. John's Ambulance* is by dié pogings ingeskakel. Teen die einde van die tagtigerjare het die proses van die burgery om homself te beskerm momentum gekry.

In hoofstukke 10 en 11 word aangetoon in watter mate die gemeenskap die weermag en polisie ondersteun het. Daar is verskillende projekte aangepak om fondse mee in te samel en geriewe vir soldate te help skep. Organisasies soos die Suiderkruisfonds, die Transvaalse Vroue-landbou-Unie en veterane-organisasies was aktief met die ondersteuning van die Vaaldriehoekse soldate gemoeid. Werkgewers was ook tegemoetkomend teenoor werknemers wat militêre diens verrig het. In hoofstuk 12 word die wapenvervaardiging van die Vaaldriehoekse fabrieke behandel. Hierdie fabrieke het 'n groot rol in die ontwikkeling en vervaardiging van wapentuig soos die G5- en G6-kanon gespeel.

Pantserstaal, kanonlope en onderdele van wapentuig is onder meer deur die Vaaldriehoekse fabrieke vervaardig.

In hoofstuk 13 word die impak van die vermilitariseringsproses behandel. Heelwat jongmanne uit die streek het gesneuwel. Baie van die Vaaldriehoekse soldate wat in gevegsituasies was, ly steeds aan posttraumatiese stres, terwyl ander weer aan drank- en dwelmmisbruik skuldig was. Op grond daarvan dat 'n hele aantal Vaaldriehoekse soldate hoë militêre toekennings ontvang het, kan aanvaar word dat soldate uit die streek positief teenoor die verdedigingspoging gestaan het.

Die aftakelingsproses van militêre aktiwiteite word in hoofstuk 14 behandel. Die proses is deur die destydse staatspresident, F.W. de Klerk, aan die gang gesit. Hy was in 'n stadium lid van die Volksraad vir Vereeniging. Die proses het egter ook saam gehang met die wêreldwye ontwapening as gevolg van die beëindiging van die Koue Oorlog. Ontnugtering en pasifisme het daartoe gelei dat ook die Vaaldriehoekse soldate begin het om nie vir militêre diens aan te meld nie. Die afskalingsproses het meegebring dat drie Vaaldriehoekse regimente ontbind het en fabrieke in die streek opgehou het om wapens te vervaardig. Kommissies van ondersoek, soos byvoorbeeld die Goldstone Kommissie, het die optrede van die Vaaldriehoekse soldate en polisiemanne ondersoek.

Die slot is 'n samevatting van die proses waarvolgens die Vaaldriehoekse gemeenskap na 1974 gemobiliseer is as gevolg van die politieke en militêre verwikkelinge in Suider-Afrika. Hierdie proses het veral die blanke bevolking meegesleur omdat hulle geglo het dat daar om oorlewing geveg word. Die militêre onttrekking in 1989 uit Namibië het die proses beëindig, alhoewel die binnelandse onstuimigheid die demobilisasie vertraag het. Die negatiewe impak van die proses was 'n hele aantal gesneuweldes, werkloosheid as gevolg van fabrieke wat nie meer wapenkontrakte gekry het nie en moedeloosheid onder veral die blanke Suid-Afrikaners.